

Občiny

Úvahy nad formami demokracie v kontexte minulosti, prítomnosti a možnej budúcnosti. I.

Občiny

Chcel by som písať o rôznych formách demokratických zriadení v minulosti aj prítomnosti a zároveň klásť otázky, či súčasný spôsob parlamentnej demokracie (skôr partokracie) je tou najlepšou a jedinou možnosťou, ako riadiť modernú spoločnosť. Budem skôr kritický a mojou snahou je ukázať aj iné filozofické pohľady na spôsoby demokratického riadenia spoločnosti, ktoré nie sú tak všeobecne známe. Pričom dopredu upozorňujem, že moje uvažovanie nevychádza ani z ľavicového ani pravicového, náboženského, alebo nacionalistického hľadiska, ale z logiky veci samej. Mojou snahou je skúsiť dať podnet k uvažovaniu nad inými (možno alternatívnymi) spôsobmi spravodlivejšieho a efektívnejšieho systému riadenia spoločnosti, lebo ja osobne súčasný spôsob parlamentného vládnutia strán (a to nielen u nás, ale celkovo) pokladám za zastaraný na úrovni 19. storočia a nezodpovedajúcemu duchu súčasnej modernej doby.

Na začiatok si položíme hneď pre niekoho provokatívnych otázok. Prečo vlastne máme demokraciu parlamentného, stranického typu a prečo nie priamu? Prečo do parlamentu volíme strany a nie jednotlivcov, ktorí by reprezentovali sami seba a svoj volebný obvod? Prečo musia byť členovia vlády vybraní z politických strán a nie napríklad konkurzom po splnení náročných kritérií, tak ako sa to robí v každom rozumnom podniku? Existujú alebo existovali niekde nejaké funkčné spoločenské zariadenia založené na demokratickom princípe, ktoré sa odlišovali od súčasnej partokracie? Prečo je nám do hláv vtákané čierno-biele vnímanie, že si môžeme vybrať buď z nejakej formy totality, alebo iba z parlamentnej demokracie viac-menej toho typu, čo teraz funguje v euro-atlantickej civilizácii? Akoby totalita dvoch alebo troch strán, bola potencionálne menej nebezpečná ako totalita jednej strany. Samozrejme z tohoto pohľadu žiadna tretia cesta nemôže prichádzať do úvahy, to je predsa idealizmus, alebo ľavicové blúznenie.

Ak bude čas a záujem, tak k všetkým otázkam sa z rôznych uhlov možno postupne dostanem, ale teraz sa pozrieme trochu do histórie a ukážme si veľmi stručne, ako fungovala u starých Slovanov priama demokracia. Pre obsiahlosť témy sa nebudem zdržiavať podrobnosťami, to už je na čitateľovi, aby si našiel k téme patričné zdroje.

V čase niekedy do 9. storočia pred dobou vzniku centralizovaných ríš a do predkresťanských čias, na územiach strednej a východnej Európy a zvlášť dnešného Ruska (Ukrajiny) existovalo veľa prosperujúcich miest a osád, ktoré mali vlastný systém vládnutia, skutočnej priamej samosprávnej demokracie nazývanej aj občina. Občinný systém spočíval v tom, že všetci ľudia z jednej obce sa zúčastňovali priamo na riadení záležitosti svojej obce. Všetci mali rovnaké práva (a povinnosti) a najvyšším rozhodovacím orgánom bol snem (veča) všetkých obyvateľov obce, ktorý vynášal aj záväzné rozhodnutia a sudy. Každý člen občiny sa mohol v prípade skutočnej krivdy, alebo riešenia nejakého vážnejšieho problému ozvať a obrátiť na snem, čiže na celú obec. V ešte starších časoch, v občine neexistovala ani funkcia starostu a dokonca aj ženy mali rovnaké práva. Neskôr asi od doby 3 až 4. storočia n.l. už je možné zaznamenať aj existenciu starešinov a žrecov, ale tí mali na základe prirodzenej múdrosti hlavne úlohu radcov. Tento občinný systém má veľmi starý pôvod a čím ho pozorujeme hlbšie do minulosti, tým má čistejšiu podobu. Bol viazaný na dávne pôvodné obyvateľstvo Európy z predkeltských čias, ktoré je vlastne oficiálnymi historikmi neznáme a ktoré nazývajú len podľa jednotlivých lokálnych archeologických nálezísk ako napr. "ľud popolnicových polí, lužická kultúra, púchovská kultúra, latenská kultúra atď.". Už po príchode Keltov a neskôr Germánov tento systém sa zmenil a začalo platiť právo vlády kmeňových náčelníkov a silných vojvodcov. Zároveň vznikom Gréckej a neskôr Rímskej ríše vznikli v Európe úplne iné sociálno-spoločenské vzťahy, vzniklo otrokárstvo a neskôr feudalizmus. I taký vzor demokracie ako boli starogrécke Atény, kde z práva rozhodovania boli vylúčení otroci a ženy nedosahoval úrovne občinnovej demokracie.

V rámci Európy sa tento systém priamej demokracie najdlhšie udržal práve v Rusku a na Ukrajine, kde pôvodné predkeltské obyvateľstvo plynulo do seba asimilovalo perzské Skýtske a Sarmatské kmene. Z tohto splynutia vzniklo vlastné slovanské obyvateľstvo v modernom zmysle. Vznikom Kijevskej Rusi a vytváraním centralizovanej feudálnej ríše, občinný systém na vidieku postupne zanikol a to aj z toho dôvodu, že občinný systém bol viazaný na slobodu jednotlivca, čiže nebol možný v otrokárskom ani vo feudálnom zriadení, kde roľník aj s pôdou bol majetkom pána.

V Rusku sa určitá forma občinnového systému zachovala ešte aj po prijatí kresťanstva v rámci slobodných obchodných miest najdlhšie v starobyľom meste Novgorod až do 13. storočia. Pozrieme sa bližšie na príklad jeho samosprávy slovami oficiálnych historikov. Spôsob vládnutia v Novgorode bol pozostatok starších pomerov a odpovedá piatim kmeňom Slovanov alebo piatim pôvodným sídliskám, ktoré postupne splynuli v jeden celok. Novgorodu nevládol knieža, ale niekoľko ľudových zhromaždení zvaných veče pre každú z piatich mestských

časti jedna. Toto zhromaždenie rozhodovalo o všetkých dôležitých otázkach života mesta, respektíve mestského štátu: schvaľovalo zákony, navrhovalo arcibiskupov, dosadzovalo a odvolávalo mestských hodnostárov, rozhodovalo o otázkach vojny a mieru, o vyrubovaní a platení daní a podobne. Z Novgorodského letopisu sa dozvedáme, že veče malo dve „snemovne“: Vjatšii alebo tiež Starěšii — to boli najbohatšie vrstvy, šľachta a bojarstvo, Menšii — boli zástupcovia stredných vrstiev. Na čele mesta stál sovet gospod (tj. rada pánov), predsedom rady bol vladyka, býval ním biskup neskôr arcibiskupa (v dobe závislosti knieža). Ďalšími členmi rady boli: posadnik (starosta), tysjačnik, ktorý sa staral o súdy a bezpečnosť mesta a predstavení jednotlivých mestských štvrtí. Táto rada mala výkonnú moc a pripravovala zákony a návrhy pre mestské zhromaždenie veče. Okrem toho sa každá pjatina delila na dve sotni, ktoré spravoval sotskij. Sotni sa nakoniec ešte delili podľa ulíc, ktoré tvorili najnižšiu správnu jednotku a všetky tieto správne jednotky mali i svoje veče. Takto dostal starý prvok kmeňovej demokracie novú podobu v ostrom protiklade s feudálnym zriadením Kyjevskej rusi. Novgorodský letopis výstižne zachytáva tento postoj: „nemáme knieža, ale len Boha, pravdu a svätú Sofiu“.

Tento spôsob vládnutia v Novgorode už nebol taký čistý a priamy ako v predkresťanských a predfeudálnych časoch, ale stále to bolo v porovnaní s rannofeudálnou Európou obrovský rozdiel. Novgorod bolo jedno z najprosperujúcejších a najväčších miest Európy. Samozrejme neskôr bola jeho nezávislosť kruto potlačená Ivanom Hrozným a tým skončil definitívne v Rusku občinový systém vládnutia aj keď znovu sa určitá forma slobodnej samosprávy objavila potom v 16. a 17. storočí u kozákov, ktorí dostali od cárov určité práva a privilégia.

V starých predkresťanských slovanských občinách bola dodržiavaná absolútna rovnosť pred zákonom bohatých aj chudobných. Pričom zákonom bol nepísaný morálny kódex správania, uznávaný celou komunitou a darovaných ľuďom formou inšpirácie z vyšších svetov prostredníctvom starých múdrych slovanských bardov, tiež nazývaných aj znachormi (mudrc, čarodejník). V tejto spoločnosti fungoval dokonale ideál bratstva, ktorý spočíval vo vzájomnej hospodárskej pomoci a spolupráci celej komunity. Všetci sa delili o pomoc a poznatky a do zavedenia peňazí v 8-9 storočí existovalo všade nepeňažné hospodárenie založené na vzájomnej výmene služieb alebo tovarov. Systém „ja pomôžem tebe ty mne“, bol podobný aj dnešnému systému LETS, používanému v niektorých malých komunitách, kde ľudia môžu za služby druhých platiť svojou prácou alebo nejakou znalosťou v určitých vzájomne zúčtovateľných jednotkách práce. Fungovanie ideálu spolupráce bol udržiavaný systémom cechov, prostredníctvom ktorých sa remeselníci združovali do spoločných spolkov a vzájomne si pomáhali, udržiavali kvalitu a normy svojich výrobkov. Tento systém, ktorý bol svojím spôsobom opakom kapitalizmu voľnej súťaže vlastne zostal zachovaný v rámci miest v celej stredovekej Európe, až do nástupu modernej industriálnej spoločnosti.

David Sulík, nedeľa 25. júna 200

Prevzaté z sulik.blog.sme.sk/